

HOLKY 2000

Markéta Rybová

OBSAH

ÚVOD

Metoda výzkumu

CHARAKTERIZACE SKUPIN

Vzájemné vztahy

Velké a malé holky

Společenské klima v šesté třídě

ŠESTÁ TŘÍDA

Vznik zájmu o módu

Co se líbí

Co se nelíbí, co bych na sebe nevzala

Rodiče a děti

Vybírání oblečení

Zaměstnání a zájmy

Koně a Valérie

SHRNUTÍ

LITERATURA

ÚVOD

Ve školním roce 1999/2000 jsem pokračovala ve výzkumu týkajícího se módy v místě svého trvalého bydliště. To jest ve střediskové obci s vlastní základní školou, která má i s přilehlými vesnicemi kolem půl druhého tisíce obyvatel. Mimo pravidelných návštěv školy (ovšem především prvního stupně a učitelského klubu o přestávkách) jsem uskutečnila třináct rozhovorů s dívkami z druhého stupně a nechala jsem je (v podstatě jsem jim to dala za domácí úkol) vyplnit dotazník, který jsem pro ně přichystala. Osm z nich mi ho přineslo vyplněný.

Zde je výčet rozhovorů:

9. třída, tři rozhovory: Vanda - 18.2 a 25.2.2000, Eva - 24.2.2000, Katka - 8.3.2000.

8. třída, tři rozhovory: Pavla - 19.2.2000, Tonka - 28.2.2000, Natálie - 27.2.2000.

7. třída, jeden rozhovor: Andrea - 6.3.2000.

6. třída, šest rozhovorů: Valérie - 11.5 a 16.5.2000, Jarmila - 11.5.2000, Milena - 11.5.2000, Květa - 12.5.2000, Stázka - 12.5.2000, Jolana - 12.5.2000.

Metoda výzkumu

Obsah a forma interview byly obdobné jako ty, které jsem dělala ve 4. třídě ZŠ v Praze během školního roku 1997-98 (Rybová 1999). Rozhovory s dívkami mi převážně zprostředkovala moje sousedka Vanda. V daném školním roce byla v devátém ročníku, velmi ochotně souhlasila s provedením rozhovoru o módě a zorganizovala mi schůzky s ostatními dívkami, zvláště s těmi z vyšších ročníků. Rozhovor s ní proběhl v domácnosti jejich rodičů. Z výzkumného hlediska to bylo velmi zajímavé, protože Vanda mohla svůj výklad doplňovat

ukázkami časopisů, knih a věcmi ze šatníku a předměty určených ke zdobení. Pro výzkumníka je i dobré, že si v podobném případě může udělat představu o materiálním vybavení a stylu domácnosti.

Ostatní dívky docházely ke mně domů a zdá se mi, že když překonaly prvotní ostych z cizí domácnosti, tak na ně většinou domácí atmosféra působila povzbudivě a rozhovor mohl být uvolněnější ve srovnání s rozhovory dělanými v budově pražské základní školy, kde člověk chtěl nechtěl patří z hlediska žáků ke skupině učitelů.

Dotazník mi pomohl ujasnit si některé informace a zjistit čemu žákyně přikládají nějakou hodnotu. (Jejich písemné odpovědi narozdíl od verbálních byly většinou stručné, předpokládám tedy, že napsaly jen to podstatné.)

CHARAKTERIZACE SKUPINY

V této kapitole uvidíme, jak se dívky samy rozdělují bez ohledu na to, do jaké chodí třídy, podíváme se na vztahy přátelství, nepřátelství, příbuzenství, lhostejnosti.

Vzájemné vztahy

K popisu vzájemných vztahů nám mohou výborně posloužit věci, které zrovna „frčí“.

Pokud víme, co *frčí*, je pro nás důležité zjistit, kdo danou věc do skupiny dříve přinesl, kdo ji má, kdo po ní touží a je-li tato věc dostupná. Také je důležité sledovat vnímání rozdílů mezi „původní“ věcí a „napodobeninou“.

Velké holky a malé holky

Jednou z takových to věcí, která ve škole a nejen tam *frčela* byl velmi oblíbený šperk, a to náramek vyráběný ze skleněných korálků. Hlavním výrobcem náramků byla Vanda (9.tř.).

MR: „*A ještě něco je (módní)?*“

Vanda: „*Ještě ty, ty z bavlnek pletený ty náramky na ruku, to byla taky mánie, nebo jsme měly mánii plést z korálek kytičky, to jsme uměly jen já a Eva. Všechny to chtěly umět taky, jenže my jsme jim to neřekly, protože to by tady pak nosila celá republika.*“

MR: „*A jak jste to dělaly? To byly takový malý kytičky nebo řada kytiček z toho pak něco...?*“

Vanda: „*No, to se udělá kytička a vedle zase kytička a pak z toho vznikne náramek. To jsme na konci třeba přivázaly.*“

MR: „*Jako jedna řada kytiček tachle.*“

Vanda: „*No, no.*“

MR: „*A to byly takový ty maličkatý korálečky a ...*“

Vanda: „*Nonono.*“

MR: „*A to jste dělaly jen pro sebe anebo jste to dělaly i pro někoho jinýho?*“

Vanda: „*I pro holky. Já jsem dostala knížku k narozeninám, jako vo tom, a protože jako, měla jsem to jenom já a já jsem to ukázala Evě, jak se to dělá, ale říkala jsem jí, ať to nikomu neukazuje a ještě Natálii jsem to naučila, protože pak by to měly všechny na rukách a protože pak by mě to omrzelo.*“

MR: „*Jo.*“

Vanda: „*Pak se vo to, když to viděly na rukách, tak se vo to pokoušely, třeba uměly to uplíst, ale neuměly udělat střed u toho. Třeba udělaly jenom kytičku, ale střed neměly. A že to třeba pletly ze dvou vlasců a my jsme to pletly z jednoho. Prostě se o to pokoušely, ale snad to*

nikoho nenapadlo, akorát Felicie, chytila to jako to. Sice to měla z víc těch korálek, nevypadalo to jako to, ale z dálky to vypadalo jako kytičky.“

...

MR: „*Když's to pro někoho udělala, tak's to vyměnila anebo dala?*“

Vanda: „*Tak my jsme to daly.*“

MR: „*Takže to mělo stejně víc holek.*“

Vanda: „*No to jó, ale my jsme to moc nedávaly.*“

MR: „*Kolika jste to třeba daly?*“

Vanda: „*No tak to, ježiš... (výčet holek) jenom takovej holkám větším, že jo. My jsme jim to nechtěly ukázat nebo ukázaly jsme ji to, ale nechtěly jsme jim říct ten postup, jak se to všechno dělá ...Já ti ještě ukážu tu knížku.*“

MR: „*Nedávaly jste to mladším, ale starším na základce, ty už vyšly ted'kon...*“

Vanda: „*Né, já jsem to spíš dávala ted'kon holkám, co odcházely, jsem jim dala a jsem třeba dala tetě, jí bylo osmnáct teprv, tak ona chtěla tyhle korálky....Tenhleten jsme si třeba dělaly s Pé'ou stejnej tenhleten náramek...*“

MR: „*Tenhle žlutomodrej?*“

Vanda: Popisuje, co se pokoušela vyrobit z těchto korálků její starší sestra, a že na to musí být speciální jehla a šňůra, ale ta jehla se zlomila „*jak jsem do ni nedala tu pravou nit.*“

...

MR: „*No takže jste byly taková exkluzivní skupinka, že jo a ostatní byly trochu mimo a záviděly vám to.*“

Vanda: „*Hm.*“

MR: „*A v kterým to bylo ročníku?*“

Vanda: „*No v osmičce.*“

MR: „*A dá se říct, který nižší třídy vám to záviděly nebo...*“

Vanda: „*No voni to ty nižší třídy neviděly, protože my jsme to těm malejm dětem neukazovaly.*“

MR: „*No tak, kdo vám to pak záviděl?*“

Vanda: „*Spíš jako z tý osmičky holky co ted'ka v tý osmičce jsou.*“

MR: „*Sedmačky teda.*“

Vanda: „*Ted'ka to moc nenosíme, už to tak omrzelo.*“

Ve Vandině výpovědi můžeme vidět několik zřejmých faktů: svoji nově nabytou znalost knížky, kterou dostala k narozeninám, předává jen kamarádkám - to jest Evě a i Natálii. Eva je Vandina spolužačka, sousedka a kamarádka, tráví s ní hodně volného času. Natálie (8.tř.) je bývalá spolužačka dívek z osmé třídy, nyní dojíždí do nedalekého městečka do gymnázia. Benevolentní je Vanda i ke starším dívkám, které odcházejí ze školy, a k příbuzným, kteří žijí mimo obec.

Z tohoto šperku, náramku, který navazuje na všeobecnou oblibu náramků (předcházely mu tkané a jiné náramky), se stala módní a prestižní záležitost. Módní věc, která *frčí*, způsobí *mánii* a pak ji *nosí celá republika*, ... A právě v okamžiku, *kdy ji nosí celá republika*, *omrzí*. Proto je její distribuce bržděna, znalost výroby předávána výjimečně a hotový výrobek rozdáván těm, kteří pobývají mimo obec nebo místní školu. Nicméně po čase tento šperk stejně přestal být oblíbený, stejně *omrzel*.

Tento příklad jasně ilustruje zcela elementární zákony módy. Tím mám na mysli - šíření jednotlivých módních prvků nápodobou, které pokud se rozšíří po celém do jisté míry homogenním prostředí, ztrácejí na významu a je nutné vymyslet další takovýto prvek, který bude vzbuzovat závist a marnivé touhy ostatních. Tato úloha náleží elitním vrstvám v dané společnosti. Elita, jakmile nižší společenské vrstvy začnou přejímat „její módu“, ji opouští a přijímá něco jiného. Elita narozdíl od širších společenských vrstev většinou vlastní originály

s vyšší finanční hodnotou. Vanda a Eva se snaží brzdit nápodobu, pomocnici módy, a tak prodlužovat módnost tohoto náramku. Nicméně móda je zakotvena v přítomnosti a není možné zdržet čas. Zájem o jednotlivé módní věci je pomíjivý.

To, že si Vanda s Evou vyrobily úplně stejný náramek, bych předběžně nazvala imitací sesterského vztahu, toto „sesterství“ budu podrobně ilustrovat později. Nicméně je jasné, že Vanda s Evou vyrábějí „značkové zboží“, které je dostupné pouze elitě - v tomto případě „velkým holkám“, které díky tomu, že jsou na středních školách, nemohou „devalvovat“ hodnotu tohoto šperku v rámci obce. Naopak tím, že ho nosí, zvyšují jeho hodnotu v očích těch, které ho nevlastní. A to jsou dívky o rok mladší, nejpotencionálnější konkurentky. V „malých dětech“ není potřeba závist vzbuzovat a tak se jim náramek vůbec neukazuje. (To ovšem neznamená, že by si ho nevšimly.)

Tato nedostupnost, neznalost tajemství výroby, vzbuzuje touhu si daný šperk vyrobit sama. Vanda tyto pokusy náležitě komentuje: „*uměly to uplíst, ale neuměly udělat střed u kytičky, my jsem používaly jeden vlasec, ony dva*“ apod. Značkovost a vysokou cenu ještě vyzvedává tím, že na výrobu dalších věcí z korálku je potřeba speciální náčiní: stav, jehla a nitě. Jehlu měla, ale použila do ni *nepravou nit* a tak ji zničila.

Jednou z napodobitelek, které se pokoušely tyto náramky vyrobit i bez „tajného receptu“, je Tonka (8.ř.), která Vandinu výpověď potvrzuje.

MR: „*Je nějaká taková teď móda ve škole, co probíhá, co je teď aktuální?*“

Tonka: „*No myslím si, že asi tak zhruba před měsícem, to víc, to asi před..., někdy na podzim tak si myslím, že asi nějaký ty korálky. Teď se to taky nosí, ale tehdy to bylo úplně aktuální, že každé, každé měl nějaký náramky na rukách. Oni ještě takový na gumičku se dělají nebo pak takovýhle nebo pak takový, co dělá Vanda s Evou. Já umím takový bez tečky, vidíte, takový různý korálky, to se taky nosí, ale už to nemá každé druhé. Dřív to bylo úplně hrozný. A teďka...tak já nevím. Akorát si myslím, že začne být v módě, protože Jarmila je vždycky poslední výkřik módy od tety. Teď zase má takový rifle a takový rozšířený jako zvonáče - zvonový rifle takový, tak i myslím, že to bude mít za chvíli taky každé druhé nebo třetí.“*

MR: „*Jo, že to bude každý nosit.*“

Tonka: „*Jolana třeba, protože voni ve třídě, voni se lidi po Jarmile hrozně vopičejí, vono jí to vadí, ale nemůže jim to říct, protože to je blbý, vopičíš se po mně, mě to štve, to je divný hodně.*“

MR: „*Takže vona nák přináší do vaší třídy novinky, hodně...*“

Tonka: „*Většinou.*“

MR: „*Dá se říct, že to tak přináší do vaší třídy nebo celkově do školy nebo je ve škole ještě někdo jinej, kdo by to přinášel?*“

Tonka: „*Spíš do tý její třídy, si myslím.*“

MR: „*Je někdo takovej, kdo přináší tu módu hodně novou.*“

Tonka: „*No možná Vanda.*“

MR: „*No voni maj vlastně taky ten krám, myslíš, že to s tím souvisí nebo ne.*“

Tonka: „*Já si myslím, že ne, protože vona nosí úplně jiný věci než má jako teta, úplně jiný takový jinde kupovaný. Na jinej způsob trošku. Ona jakoby Ole (Vandina starší sestra). Ole hodně bere ze šatníku. Ale po Vandě se nikdo neopičí, nikdo se po ní neopičí. Po Jarmile teda skoro každé, ne jako ne, že bych se neopičila.*

V létě třeba trička nebo tak. Tak my třeba ze srandy, teďka třeba už ne, ale dřív jsme se dávali stejně stříhat nebo teďka vona to má tachle dlouhý vlasy, dřív před čtyřma třema rokama jsme se daly ostříhat tachle... Pak tahle, ona si dala mikádo a já to měla delší a teď vona měla dlouhý vlasy a já to měla krátký. Zejtra jdu ještě k holičce, na ještě kratší. Ne, jako tachle postupně sestříhat a zase trochu zkrátit jako jsem to měla, předtím jsem to měla docela

pěkný. A teďka to má zase kratší a uvažuje, že se dá taky ostříhat. A třeba trička si berem stejný a voni, třeba ty starší babičky a dědečkové se ptaj, jestli jsme sourozenci a to je hrozná sranda. My jsme si snad docela podobný. Ted' ne, ale když máme ostříhaný vlasy, stejně ostříhaný vlasy a třeba máme stejný tričko. Nemusíme být podobný ani v obličejí a jsme si podobný.

MR: „*A proč si myslíš, že se po tý Vandě nikdo neopíčí?*“

Tonka: „*Já si myslím, že se všichni bojeje, že se s nima pak Vanda přestane kamarádit.*“

MR: „*Jo tohleto je ten důvod?*“

Tonka: „*Určitě to nebude hlavní důvod, ale jeden z důvodů to taky bude. Tak si myslím, že ten jeden z hlavních důvodů je to ten, že to bude pro ně takový moc...když vona Vanda, já ji mám ráda, já si s ní vždycky pokecám, když vona se snaží bejt taková dost moderní.*“

Jarmilina maminka má velkoobchod s oblečením a Vandina maminka v jednom z obchodů prodává, obě Jarmila (6.tř.) i Vanda (9.tř.) přinášejí do školy módní trendy. Jarmila na rozdíl od Vandy přináší módu, která je pro její vrstevnice dostupná, oblečení má od své matky, to jest z „místních“ zdrojů. Vanda čerpá ze šatníku své sestry, která studuje na oděvní škole, kde si i hodně „modelů“ dívky samy šijí. Vanda je tak označena až za „dost moderní“, to znamená příliš.

Z Tončiných slov, přestože uvádí, že *má Vandu ráda*, je cítit závist. Tonka má poměrně blízko k starším holkám, ale není do jejich skupiny přijata, narozdíl od bývalé spolužačky Natálie. Její argument, že Vandu nikdo nenapodobuje, protože se bojí, že se s nimi Vanda přestane kamarádit, je trochu vágní: Vanda se s nimi nekamarádí jako s rovnocennými partnerkami a navíc jim nedává šanci, aby ji napodobovaly. Ony na to, lidově řečeno, zatím nemají. Žákyně o rok mladší jsou navíc možnými Vandinými konkurentkami a to je další důvod, proč jsou „zbržd'ovány“. Tončina závist je trochu ukonejšena vztahem k Jarmile, která je sice mladší, ale je dívkou, která je předmětem nápodoby ostatních spolužaček. Tato Jarmilina hodnota je vyvážena tím, že Tonka je oproti Jarmile starší, takže jejich vztah je v podstatě rovnocenný. Navíc jsou sestřenice. Tento příbuzenský vztah hlavně v minulosti posilovaly tím, že chodily podobně oblečené, ostříhané, takže vzbuzovaly dojem, že jsou sourozenci, sestry.

Tuto touhu, jež se nám tu objevila už podruhé, mít něco s někým stejného, v krajním případě vypadat stejně, nepovažuji za projev uniformity a touhy splynout s davem. Zdá se mi, že dívky tím spíše oboustranně vyjadřují touhu k někomu patřit, k někomu, kdo je jim blízký. Nazývám tento vztah sesterským, ale v podstatě se jedná o blízký vztah přítelkyň, z různých nukleárních rodin. Pokrevní sestry nemají zapotřebí, ani touhu mezi sebou takový svazek uzavírat. Naopak toto sesterství se odehrává mimo původní rodinu a je spjato s touhou po určité míře nezávislosti na rodičích.

V tomto bodě můžeme také vidět rozdíl mezi „místní“ módou, všem dostupnou, a módou „světovou“, která je lokalizována za hranicemi všeobecné dostupnosti. Lokalita „místní“ módy je různě rozlehlá dle mobility daného aktéra. Pro některé dívky představuje světovou módu už vedlejší městečko, kam občas jezdí nakupovat. Pro dívky, které tuto hranici překonávají, představují „světovou“ módu větší města jako například Trutnov, Hradec Králové (zvláště oblíbený), Praha (obdivovaná, ale příliš velká) nebo je světová móda prezentována televizními pořady, ale tu většinou dívky i ty „velké světoběžnice“ považují za hypertrofovanou. Světovou nebo-li městskou módu pro „malé holky“ zastupují „velké holky“. Pro nás hlavní zástupkyní „světové“ módy je Vanda a „místní“ módy (podle klasifikace Tonky) je Jarmila.

Do tohoto vztahu mezi „místní“ a „světovou“ módou zapadá i existence kamarádství mezi Natálií, Vandou a Evou. Natálie sama velký rozdíl mezi vsí a městečkem nevidí, ale

její spolužačky cítí, že se jim odcizila, že chodí jinak oblečená¹. Tím více patří mezi starší „velký“ holky. Pobyt mimo obec „zrychluje stárnutí“ či-li zvyšuje hodnotu dané dívky, tudíž je přijímána staršími dívkami a u vrstevnic způsobuje závist.

Jarmila ze šesté třídy v dotazníku odpovídá na otázku č.9 b) Jak by sis přála vypadat?: *Chtěla bych být hezká. Chtěla bych vypadat jako starší holky.*

MR: „Co ráda nosíš na sobě?“

Jarmila: „Volnější věci.“ (Jarmilina postava je trochu oblejších tvarů, ale nedá se říci, že by byla „tlustá“.)

MR: „...všímáš si tachele, kdo co nosí nebo podle čeho se řídíš...“

Jarmila: „No co kdo nosí.“

MR: „Podle koho?“

Jarmila: „Podle holek třeba.“

MR: „A jsou nějaký holky, který se ti třeba víc líběj jako voblíkaný? Když říkáš podle holek, podle kterejch? Spíš ze třídy nebo starší...“

Jarmila: „Spíš ty starší.“

MR: „Takže spíš ty starší holky a je nějaká, která se ti líbí tady na Pecce?“

Jarmila: „Asi ne.“

MR: „Je něco, co teďka letí vyloženě ve škole, co všichni musej mít nebo alespoň někdo?“

Valérie (6.tř.): „Ty tašky přes rameno, jak má ta, Vanda.“ Tašku přes rameno si přejí i další dívky z šesté třídy, skoro všechny². Jolana ji vlastní, jak uvádí v dotazníku na otázku č. 3. a) Jaká věc se ti líbí? b) K čemu je dobrá? c) Máš ji a nebo si ji přeješ? Jolaniny odpovědi: a) taška přes Irameno, b) k nošení do školy, jako kabelku a tak, c) mám ji.

MR: „Co teďka frčí?“

Květa (6.tř.): „Zvonáče, kapsáče, lacláče. Kapsáče nosej kluci a velký holky.“

Mohu konstatovat, že „velké holky“ jsou pro „malé“ vzorem, jehož se jim někdy povede dosáhnout, jindy ne. A to, že jsou „malé“ si plně uvědomují, protože chtějí být „velké“. Také je jasné, že Vanda přináší do skupiny věci, které se stávají předměty touhy, závidosti a tudíž i nápodoby.

¹ Pokračování rozhovoru o přílišné modernosti Vandy.

MR: „Myslíš si, že ji záleží na té módě, až tak (moc)?“

Tonka: „Já myslím, že určitě a na tom se neshodnem jen já. Ne, že bysme pomlouvaly, my máme Vandu rády, vona je dobrá. Akorát si myslím, že prostě nikdo to tady nenesí, že je to takový, až moc moderní. Kdyby byla třeba ve škole na (ve městečku), tak mezi ně víc zapadne, ale tady je to takový hodně výkřiklý.“

MR: „Zdá se ti, že je hodně rozdíl mezi (městečkem) a (naší obcí)? Na tom gymnplu nebo tady na tý základce?“

Tonka: „Určitě, každopádně. Protože se mnou do pátý třídy, se mnou chodila Natálie a (pokračuje výčet dalších dívek), ty vodošly na gymnpl, akorát jednu nevzaly, ty vodošly na gymnpl a jsou úplně jináci.“

MR: „Choděj jinak oblíkaný?“

Tonka: „Úplně jinak, úplně jinak se nosej, úplně jinak se chovaj, úplně jinak jsou ostříhaný, učesaný, prostě, no hrozný.“

MR: „Bavěj se..?“

Tonka: „No bavěj, ale úplně jen tak povrchně, jen tak jako že musej.“

MR: „Takže se zdá, že nosej nos trošku nahoru.“

Tonka: Trošku víc...“

² Milena chce tuto tašku. Stázka taky, ale nechala se přesvědčit svojí matkou, že pro ni není vhodná, protože ji „zkazí záda“.

Společenské klima v šesté třídě

Vzhledem k tomu, že jsem v šesté třídě neuskutečnila pravidelná pozorování, chybí mi mnoho informací a osobní pohled na vlastní skupinu, abych byla schopná vytvořit její celistvý obraz. Nicméně podle výpovědi žákyň šesté třídy se zdá, že klima není stálé, bývalá homeostáze 1. stupně byla narušena. Dochází zde k rozličnému sdružování, rozlukám, hádkám a někteří jedinci nebyli do třídního kolektivu vůbec přijati. Můžeme slyšet stížnost z úst Mileny:

Milena: „*Třída je někdy rozdělená, někdy jsou i holky proti sobě nebo i kluci a potom jsou některý kluci s holkama a holky s klukama. ... Snad jenom, že kluci nadávají furt na holky a holky na kluky. Je to tachle pořád.*“

Milena: „*Ve čtvrtý třídě, když k nám ještě nikdo nepřišel, tak jsme byli taková třída, jaká by měla být. Od čtvrtý třídy potom přišly Jolana, Olda, Jitka. Odešli Pavka a Hynek.*“

MR: „*Změnil tu třídu spíš odchod těch lidí nebo příchod.*“

Milena: „*Spíš příchod.*“

Milena kamarádí se všemi, nemá nejlepší kamarádku: „*je to moje kamarádka, ale není to moje nejlepší kamarádka,*“ nejraději tráví čas s tátou nebo s Jarmilou, Jarmila ji taky jmenovala jako kamarádku, s kterou chodí ven.

Jarmila tvrdí, že třída je rozdělená na čtyři skupiny a že jejich holčičí partu spojuje zájem o koně. Tomuto koníčku věnují na závěr samostatnou kapitolku.

MR: „*A tady ve škole s kým se kamarádíš?*“

Květa: „*Tak to je KV, to je skoro celá třída.*“

MR: „*Žádný problémy?*“

Květa: „*Akorát s jednou, to je VH³.*“

MR: „*S tou se nekamarádíš?*“

Květa: „*Né, moc né.*“

MR: „*A to je která?*“

Květa: „*Tachle má blondatý vlasy, tachle kudrnatý drobek, takový protáhlejší. HV, šest jich je, šest sourozenců. Jedna mi udělala pěkněj průšvih...*“

Květa na otázku, s kým se kamarádí mimo školu:

„*No spíš s jinejma, tachle to Jarmila, ta má jiný kamarádky, ta, většinou jsou s Jolanou, jsou venku, tak já spíš s tou KV, s K, Valérií a MH (kluk).*“

...

MR: „*A co vás ve třídě rozděluje, proč jste rozdělený?*“

Květa odpovídá velmi nekonkrétně a vyjadřuje až distanci od dění ve třídě: „*Nás rozděluje, že někdo povídá, že ji pomlouvá, přitom to není pravda, pak se pohádaj a tachle to různě jde.*“

...

MR: „*Máš takový přání, co bys hodně chtěla nebo na sebe nějakou věc.*“

Květa: „*Abych byla hezcí. Třeba jako Jolana, tu miluje celá škola, všichni kluci.*“

MR: „*Máte nějakou partu ve třídě?*“

Valérie: „*No my jsme rozdělený na tři skupiny. Kluci a dvě party holek.*“

MR: „*Mohla bys mi nějak popsat ty dvě party holek?*“

Valérie: „*Já patřím k Jolaně, Jarmile, Stázce, ZŠ a to je všechno.*“

³ VH je sestra Andrei ze sedmé třídy, s kterou jsem dělala interview. Tato početná rodina se přistěhovala do obce před dvěma lety a v podstatě všechny děti (až na nejmladší holčičku, která ještě nechodí do školy) mají problém s přijetím do třídního kolektivu. Přáteli se s nimi pouze výjimky.

MR: „A v čem se vyznačujete, že spolu kamarádíte?“

Valérie: „No, protože máme společný ty koně.“

MR: „A ta druhá parta?“

Valérie: „Ty jsou takový nafoukaný.“

MR: „A jak se to projevuje?“

Valérie: „Oni se naštvou úplně bezdůvodně a vodejdou.“

Stázka udává, že jsou „ve třídě rozdělený na party, ale někdy jsou spolu skoro všechny holky. Jiný holky, který se nemaj rády, spolu nemusej mluvit. Kluci jsou asi dohromady. A někdy zase některé holky přejdou ke klukům, když se s nima hádáme a oni se jich kluci dycky zastanou. Protože třeba Jarmila, ona byla nejlepší ze třídy, každěj se s ní kamarádil, tak se jí kluci zastávali.“

MR: „A sou nějaký lidi, který spolu vůbec nekamaráděj třeba ve třídě?“

Stázka: „No tak vůbec, to snad ani ne, ale třeba spolu promluvíme něco. Většinou spolu já, Jolana, Jarmila, ZŠ se moc nekamarádíme s VH, protože ona měla takovej průšvih ve škole.“

Homeostáze ve třídě uváděná Milenou byla pravděpodobně narušena příchodem Jolany, kterou „miluje celá škola“ a problematické VH, která *dělá průšvihy*.

Jolana přišla do místní ZŠ v 5. ročníku, přistěhovala se z Hradce Králové, bydlí zde rok: „Je to tu lepší. Je tu lepší příroda. Místní škola je docela lepší. Tady je to lepší, je to tu takový upřímnější a takový, lepší kamarádky, jsem spokojená.“

Jolana a Jarmila mají „záviděníhodné“ postavení, patří do silné party holek obdivující koně a Jolanu milují všichni kluci a Jarmily se kluci zastávají. Z výpovědi dívek, ale není zcela jasné, kdo všechno do této skupiny „obdivovatelek koní“ patří. Zkusme to zjistit. Skupinu určitě tvoří: Jolana, Jarmila, Stázka. Předpokládám, že do ní patří i Milena a Valérie. Problém je, že Stázka se mnou vůbec o koních nemluvila. Naopak Milena, která koně ve své výpovědi uvedla, byla jmenována Jarmilou, jako kamarádka, ale sama o sobě o žádné partě, jejíž členkou by se cítila, nemluví. Trochu nejasné je postavení Valérie, která do školy dojíždí z nedaleké vesničky.

Valérie se zcela určitě věnuje koňům, říká, že patří do party výše jmenovaných holek, ale zkomplikovala to Květa, která ji jmenovala jako svoji kamarádku. Valérie zcela jasně mluví o partě holek, které se zajímají o koně a o těch druhých „nafoukaných“.

Ve třídě jsou ještě další dívky, s kterými jsem nedělala rozhovory, z nichž jedna ZŠ patří pravděpodobně ke „koňské“ partě, KV k „nafoukaným“ a VH je solitérní jedinec.

ŠESTÁ TŘÍDA

Vznik zájmu o módu

Pro ilustraci vzniku zájmu o módu použiji výpověď Katky z deváté třídy. Katku samotnou móda příliš nezajímá. Ke svým spolužačkám má dobrý vztah, ale o nikom nemůže říci, že je její nejlepší kamarádka nebo přítel. Svůj čas tráví nejraději *s babičkou povídáním a hraním karet. Také čte ráda „májovky“*.⁴ Hodně času tráví doma, má maminku v invalidním důchodu, tak ji pomáhá v domácnosti. Bylo moc pěkné si s ní povídat.

⁴ Skoro všechny dívky, pokud něco čtou, čtou dívčí románky nebo různé druhy Brava. Výjimky tvoří právě Katka, která čte Karla Maye a na doporučení babičky se chystá číst Tři mušketýry, a Milena, která čte mimo románků hlavně dobrodružné knížky: „*Vinetúa, Robina Hooda, Hochy od Bobří řeky*“. Zajímá se taky o historii, společně s tátou o fakta o 2. světové válce a čte si z Kroniky lidstva. Žádná kamarádka s ní tyto zájmy nesdílí.

Katka odpovídá na otázku, kdy se začala zajímat o módu: „*Já ty módě, já tomu moc nerozumím.*“

MR: „*Určitě ses někdy začala zajímat o to, co si na sebe bereš.*“

Katka: „*No tak možná tak v pátý, šestý třídě. Ovšem to byl takovej vkus. Spíš takovej potřeštěnej, nehodnej toho věku, spíš jako nosit boty na takovejch podpatkách, neúměrnejch mýmu věku. A jako mamka mi to nechtěla dovolit, říkala, že jsem na to ještě malá a já jsem se na ni vždycky rozzlobila a teď jsem jí vděčná, že mi to nedovolila, protože kdybych,... Teď když já ve svém věku vidím holku v pátý třídě, která má takovýhle kramfleky, sukni pod zadek, tak prostě nemůžu to vidět, tachle bych já vypadala jako šašek, ještě že mi to mamka, prostě že mi to zatrhla. Protože holky tachle říkaj: Podívej, to je hrozný, jak módedáma, náká modelka. Tak já jsem vždycky mamce vděčná za to, že mi to tenkrát zakázala, to bych vypadala jako kašpar.*“

MR: „*A co se ti tenkrát líbilo v tý pátý třídě nebo šestý, kromě těch bot na podpatku?*“

Katka: „*No, tak já si vždycky nejradši vybírám hezký boty. Ale jinak roztrhaný rifle do školy, hrozný. Já nevím, když jsem byla... Bylo to hlavně co frčelo u těch osmnáctiletých holek.*“

O tom, co nosí teď říká: „*...aby to bylo moderní, pro osmnáctiletý holky, ale ještě trochu zpátky, pro svůj věk.*“

Katka charakterizuje období páté šesté třídy jako období, kdy vzniká zájem o to co „*frčí*“. Tento zájem je o věci, které „*frčí u těch osmnáctiletých holek*“. Katčina výpověď tedy potvrzuje oprávněnost našeho rozdělení holek na „malé“ a „velké“. Tato hranice není jasně daná, spíš se člověk tou „velkou“ holkou zvolna stává. V tomto procesu hraje svoji důležitou roli i smysl pro „*úměrnost*“.

Když holky chodí nepřiměřeně oblékané mají *sukni pod zadek, boty na kramfleku, roztrhaný džíny do školy*, tak vypadají jako *módedámy, náký modelky, šaškové a kašpaři*. Ty, které toto reflektují mohou být *vděčné mamce, že jim to nedovolila*.

Další dívky (krom Evy) také situují vznik zájmu o oblečení do období šesté třídy.

Pavla z osmé třídy říká: „*Dřív, když jsem byla mladší, tak jsem se nechala strojit mamkou, ale teď už se strojím sama.*“

MR: „*Mohla bys najít takovej nákej zlom?*“

Pavla: „*Vod tý šestý třídy.*“

MR: „*Do tý doby ti to bylo jedno?*“

Pavla: „*No, asi jo...třeba jsem řekla, že si něco nevezmu, třeba nějaký rolák.*“

MR: „*A jak se s tím mamka vyrovnává?*“

Pavla: „*No, to...úplně normálně.*“

MR: „*Mohla bys mi říct, kdy ses začala o tu módu víc zajímat.*“

Tonka (z osmé třídy): „*No tak vod ty, kdy se mi začal líbit?*“ (Jeden kluk.)

MR: „*Myslíš, že to s tím souvisí?*“

Tonka: „*Myslím, že jo.*“

MR: „*Myslíš si, že je to velkej rozdíl, jako mezi 1. třídou...*“

Tonka: „*No to každopádně. No to jsem se nechala strojit od maminky někde. Do pátý třídy jsem si nechala říkat, co nosit, podle jejího vkusu. Potom ta šestá třída, možná už jsem si prosazovala svoje a v tý sedmičce, ale teď bych si nenechala poradit, jako nechávám si poradit, ale stejně si to nevezmu a udělám si to podle svého. Jo a když podle mamčinýho, tak toho lituju.*“

MR: „*Vzpomeneš si, kdy ti víc začalo záležet na oblečení?*“

Eva z deváté třídy: „*Spíš teďka v tý osmý, devátý předtím to jsem prostě nosila, to mě spíš kupovala mamka věci, ale teď už spíš ty modernější jako, tak jako já.*“

Krom toho, že zájem o módu vzniká na druhém stupni, dochází k dalším zásadním změnám. Dívky se *nenechají strojit od maminek, prosazují si svoje, nenechají si poradit, když ano, tak toho litují*. Už jsou *modernější*, neoblékají se podle *vkusu mamky*. Zvýšený zájem o oblékání je také spojen se zájmem o kluky.

V případě Katky se konflikt mezi matkou a dcerou odehrál už v rámci páté, šesté třídy, v současné době ji dává za pravdu a dokonce jí je vděčná. Pravděpodobně s tím souvisí i to, že poměr síly vazeb na rodinu a na vrstevnice je u ní poněkud odlišný než u ostatních dívek.⁵

Jak tento boj prožívají „malé“ holky?

MR: „*Kdy tě začali zajímat móda a kluci?* (Otázka na odpověď na otázku, co ji zajímá - móda a kluci.)

Valérie (6.tř.): „*Móda to je hodně dlouho, to už si ani nevzpomínám, ale kluci tak před čtyřma rokama, až.*“

MR: „*Móda hodně dlouho a čtyři roky kluci, jo...od druhé třídy tě zajímali kluci?*“

Valérie: „*To jsem se poprvé zamilovala.*“

MR: „*Do spolužáka?*“

Valérie: „*Né, to jsou takový prevíti. Do těch nikdy. Do hezkýho trutnováčka.*“

Později jsem se jí ptala ještě jednou: „*Od který doby si se zajímala o to, co nosíš?*“

Valérie: „*Od čtvrtý třídy.*“

MR: „*Je pro tebe móda důležitá...?*“

Stázka (6.tř.): „*Jo je. Dřív pro mě nebyla důležitá a teďka jo.*“

MR: „*Kdy se to pro tebe stalo důležitý?*“

Stázka vyjadřuje důležitý sociální moment a to ohlížení po ostatních vrstevnicích: „*Asi minulej rok...Holky už taky změnily názory na módu...*“

MR: „*A dalo by se říct, že ses o módu začala zajímat někdy nedávno? Že je to dlouho nebo, že je to nedávno?*“

Milena (6.tř.): „*Ne moc dlouho ne, asi od pětky, od pětky asi. Jinak jsem většinou nosila, co mi mamka koupila nebo co jsem dostala.*“

Jarmila odpovídá, že se o módu začala víc zajímat od šesté třídy.

Jolana říká, že jí na módě zas tak nezáleží (v podstatě, co se týče oblečení, má, co chce a s rodiči není v žádném konfliktu). Přesto jsem se jí ptala, kdy se o ni začala více zajímat: „*Když jsem přestoupila na ten 2. stupeň.*“

Dívky ze šesté třídy posunují svůj zájem o módu do trochu rannějšího věku než starší dívky, které vůči tomuto období získávají nadhled. V podstatě je ale zájem o módu spojen s nástupem na druhý stupeň. Výjimku tvoří Valérie, která se domnívá, že se o módu zajímá odjakživa nebo alespoň od čtvrté třídy. Valérie stejně jako Tonka spojuje zájem o oblékání se zájmem o druhé pohlaví, o „milovanou“ bytost. Poukazují tedy na možnost estetizovat svůj zevnějšek, upoutávat pozornost, „svádět“ prostřednictvím oblékání. Zajímavé je, že Valériin

⁵ V této „vnitřní“ vyrovnanosti se jí trochu podobá Milena, která tvrdí stejně jako Katka, že nemá nejlepší kamarádku a raději svůj volný čas tráví s tátou.

objekt lásky je z města. (Můžeme zde vidět určitou paralelu se „světovou“ módou a „velkými“ holkami.) Také tento zájem vyjadřuje Valériiny ambice opustit vesnici a „povýšit“ přestěhováním do města.

Shrneme-li výpovědi všech dívek, na druhém stupni začíná období, kdy dívkám daleko více záleží na zevnějšku a přestávají to být rodiče, kdo jsou tou autoritou a rozhodujícím činitelem, podle kterého si dívky budou vybírat věci na sebe, nýbrž se jí stávají ostatní dívky. V našem případě, jak bylo naznačeno výše, jsou uznávanými vzory buď „velké holky“, nebo Vanda či Jarmila. Jak je tento konflikt vnímán a řešen budu ilustrovat v kapitole „Rodiče a děti“. Nejprve se podíváme, co se dívkám ze šesté třídy vsutku líbí, jaký mají vkus.

Co se líbí

Všeobecně se líbí - „zvonáče, kapsáče, lacláče,“ trička (většinou na tělo), mikiny (spíše volnější). Dívky uvádějí i zájem o šaty a boty na podpatcích.

MR: „*Co ráda nosíš na sobě?*“

Jarmila: „*Volnější věci.*“

Těsné věci v ní vzbuzují nepříjemný pocit: „*Cítila bych se v tom stísněná.*“ Líbí se jí: „*Kapsáče, rifle, něco podobného jako tepláky.*“ Raději nosí kalhoty než sukně.

MR: „*Seš ráda, když máš něco jinýho než ostatní? A co třeba... máš nějakou takovou věc, odlišnou?*“

Jarmila: „*Třeba, když si sama nabatikuju tričko, tak nikdo takový nemá.*“

MR: „*A děláš si ještě něco jinýho kromě toho batikování?*“

Jarmila: „*Náramky na ruku, z korálek nějaký se jménem.*“

MR: „*To ostatní holky neuměj třeba?*“

Jarmila: „*Ňáký jo a Ňáký ne.*“

MR: „*A odkud ses to naučila vyrábět?*“

Jarmila: „*Od jedný kamarádky z Pecky.*“ (Bohužel neřekla od jaký.)

Milena: „*Teďka sou kapsáče, široký kalhoty nebo i do zvonu.*“

MR: „*Jaký se ti líbí trička?*“

Milena: „*Takový jak jsou na tělo...Do školy spíš nosím upnutý, ale doma jsem raději ve volnějších...Adidas mám tričko. Před rokem mi záleželo, abych měla adidas. To byla móda ve třídě.*“

Tento druh napodobování, kdy záleží na tom, že to má celá třída a právě proto to chci taky, je druhem masové uniformity, jež je pro módu vítaným zdrojem. V „sesterském“ vztahu není módní věc kopírována z touhy po sociální konformitě, popřípadě po určitém druhu společenské prestiže, ale záleží na tom, kdo danou věc má a jaký mám k tomuto člověku vztah.⁶

Milena má oblíbené: „*Světlemodré kapsáče, takový slabý, volný tričko s prouhama...děravý hodně děravý strakatý tepláky, máma by je nejrady spálila*“, ale Milena se v nich dobře cítí, nosí je jen doma.

Stázka, která říkala, že *holky už taky změnilý názor na módu*, si potřebuje doplnit šatník, ale vzhledem k tomu, že bude mít svátek a narozeniny, tak snad něco dostane - *zvonáče, kapsáče*.

MR: „*Máš radši věci na tělo nebo volný?*“

⁶ Existuje mnoho heterosexuálních párů, v nichž jedinci nosí stejné oblečení - bundy, sandály, adidas soupravy apod. A nijak tím nechtějí být uniformní, naopak, vyjadřují tak vzájemnou blízkost.

Stázka: „*Věci na tělo, asi jak co. Spíš kratší, ne zas úplně úzký, ale trochu široký.*“

MR: „*Hodně ti záleží na tom, co máš na sobě?*“

Stázka: „*Hodně mi záleží na tom, co na sobě mám, ale zas tak úplně mi na tom nezáleží.*“

MR: „*Co ráda nosíš?*“

Květa: „*Šaty, ty šaty maj tachle ramínka, nák nebo džíny a nějaký krátký tričko, minisukně, boty na velkejch podpatkách, ty nejradši.*“

MR: „*A ty nosíš? Máš takový?*“

Květa: „*No mám, pak mám ještě na takovýmhle asi. Já už jsem na to zvyklá, já už si nelámu nohu. Jiný holky to nazujou a div nepadnou.*“

MR: „*A jaký máš ráda trička?*“

Květa: „*No spíš volnějši, ale někdy ty těsný, jak máme ty minitrička.*“

MR: „*A kalhoty do zvonu nebo rovný?*“

Květa: „*Do zvonu i rovný.*“

MR: „*Sleduješ tachle, co se nosí?*“

Květa: „*No sleduju moderní věci. Dycky, dyž něco ušetřím, tak si koupím ty moderní věci, co ted'ka frčí.*“

Květa prý jede zrovna dnes na nákupy: „*No právě dneska pojedeme, no ted'ka budeme kupovat ty boty na vysokým podpatku a šaty budeme kupovat...spíš u těch Vietnamců, tam maj hezký šaty nebo po těch obchodech se podíváme.*“

MR: „*A jaký by sis představovala?*“

Květa: „*Na slabý ramínka a nad kolena šaty.*“

V Květině řeči slyšíme promlouvat marnivost, které chybí dostatečná míra rozlišovat vkusné a nevkusné věci. Podobně je marnivá i Valérie, ale s jiným emocionálním nábojem.

MR: „*Co ráda nosíš?*“

Valérie: „*Šaty, trička, zvonáče, lacláče, sem tam kraťasy.*“

MR: „*Jaký šaty se ti liběj?*“

Valérie: „*Takový barevný, od bílý po zelenou.*“ Po mé otázce doplňuje: „*Bílá, žlutá, pak nějaký červený, modrý, fialový, oranžový, růžový.*“

Přeje si šaty: „*Bílý a jsou na tenký ramínka, jsou krátký a na tom je vzorek kopretin.*“

MR: „*Kde jsi je viděla?*“

Valérie: „*V Trutnově, ty se mi hrozně líbily.*“ Bohužel stály 986kč a matka ji kupuje věci do 500kč.

MR: „*Jaký máš ráda boty?*“

Valérie: „*K sukni na podpatku.*“

MR: „*Máš takový kus oblečení, který máš zvlášť ráda?*“

Valérie: „*Krátký trička a zvonáče.*“ Dodává, že „*za nic na světě by nedala kytičkované tričko, které ji je malé, tak ho ustříhne a bude ho nosit jako krátký.*“

Valérie: „*Jinak jeden tejdén se s holkama shodnem, že si vezmeme zvonáče a ostatní si vzaly šaty.*“

MR: „*A vony věděly, že si vezmete zvonáče? A proč to děláte, proč jdete tachle ve stejným?*“

Valérie: „*No pak se říká bláznivej zvonáčovej den a máme od kluků pokoj.*“

MR: „*Jo, že tím provokujete trošku i kluky s tím oblečením.*“

Valérie: „*A co jinýho?*“

Co se nelíbí, co bych na sebe nevezala

Jolana: „*Plandavý kalhoty, bych si na sebe nevezala, široký.*“

MR: „*A co se ti nelíbí?*“

Jolana: „*Takovýty vysoký podpatky a když maj hodně věci od Vietnamců.*“ (Viz Květu, předcházející promluvu.)

MR: „*Dá se to snadno poznat, že je to od Vietnamců?*“

Jolana: „*No, když to řeknou, ale jinak asi ne.*“

MR: „*Poznáš to?*“

Jolana: „*Někdy jo.*“

MR: „*Co se dá poznat?*“

Jolana: „*Ty boty, ty jsou takový to...*“

Milena by na sebe nevezala: „*Takovýty halenky bílý s kraječkou, takovýty sukýnky nebo lakovky, když jsem byla malá, tak jsem je na sobě měla dvakrát.*“

Stázce se líbí moderní věci, ale: „*a ne zas ty moderní 2000, taková ta móda.*“

MR: „*To je která móda?*“

Stázka: „*To už jsou takovýty věci, který už jsou přehnaný. Moc se mi to nelíbí, je to až moc takový, tak moderní úplně. Mně se líbí, co se teďka nosí.*“

...

MR: „*Je nějaká věc, kterou by sis na sebe nikdy nevezala?*“

Stázka: „*Nevzala bych si na sebe něco hodně průsvitného, třeba, třeba něco hodně staromódního.*“

„*Když jsem neměla žádný sandály, tak mně mamka chtěla dát svý a ony byly hrozně vyšlý z módy.*“

MR: „*Jak vypadaly?*“

Stázka: „*No takový kožený trošku asi, na pásek, se mi nelíbily vůbec, na zapínání.*“

MR: „*Jaký se teďka nosej boty?*“

Stázka: „*No sandály na suchej zip.*“

MR: „*Je něco takovýho, že by sis to na sebe nikdy nevezala?*“

Květa: „*Takový baret nebo nějaký boty, zvláštní styl. Voni maj různě vymyšlený boty, teďka se v tom nedá ani pořádně chodit. Jednou jsem si zkoušela boty, ono to bylo rozházený, to ste v tom šla a tachle se vám zvrhla noha, v tom nešlo chodit.*“

MR: „*Liběj se ti skoro všechny barvy, nebo jsou nějaký, který se ti neliběj?*“

Valérie: „*No hnědá.*“

MR: „*Tu bys nenosila.*“

Valérie: „*Jednou jsem na sobě měla hnědý kalhoty a měla jsem pocit, jako když jsem se vyválela v hlíně.*“

Výše uvedené výroky nastiňují velikou starost, kterou dívky ohledně oblékání a módy mají, ale přesto se dá v podstatě říci, že se všem dívkám líbí stejné věci a všechny chtějí být moderní. Více než věci samotné je pro nás důležitý jejich osobní přístup. Postoj dívek vůči módě je ovlivněn stabilitou jejich společenského postavení.

Dívky se „záviděníhodným“ postavením :

Jolana se o módu moc nezajímá, ale nosí trička na tělo a zvonové kalhoty a nemá ráda plandavé kalhoty. Pochází z města, do kterého se nechce vrátit, kluci ze školy ji milují, je hezká. Oblečení na tělo kopíruje její postavu, což zcela určitě vyžaduje dostatečnou dávku

sebejistoty a sebevědomí. V podstatě je „světová“, i když starší holky na ni tak nemusejí pohlížet.

Jarmila se v těsném oblečení cítí stísněná, ráda chodí ve volném. Její oblečení je často vzorem nápodoby, a proto si vyrábí vlastní batikovaná trička. Používá vlastně stejnou metodu jako Vanda s Evou. Kluci ji poskytují ochranu, když se pohádá se spolužačkami.

Mileně její postavení sice nikdo nezávidí, ale i ona si hlavu s módou „příliš neláme“, přestože se zajímá o to, co se ve třídě nosí. Cítí se dobře ve volných věcech, dalo by se říci, sportovního stylu. Svými slovy vyjádřila vliv společenské situace na volbu oblečení: *upjatější oblečení do školy, volnější na doma.*

Stázka nemá ráda ani moc moderní věci ani moc staromódní věci. Má zcela konkrétní představu, co chce nosit: *sandály na suchej zip*. Se zájmem o módu to nijak nepřehání, ale to je asi tím, že její zájem se teprve probouzí. Cítí, že se s mámou začínají ve vkusu rozcházet. Stázka měla narozdíl od jiných dívek příjemně dětský výrok týkající se města, v němž zcela absentuje marnivost být někým jiným, než je.⁷

Květa se velmi zajímá o boty na podpatku, to že jsou pro ni vhodné potvrzuje výrokem, že *už je na ně zvyklá, už si na nich nohu neláme...* A tak se snaží posunout do věkové skupiny, do které ještě nepatří i tím, jak zdůrazňuje, že nosí věci, které *frčí*. Chce šaty nad kolena a na ramínka. Prostě se snaží být maximálně svůdná.

Naopak Stázka, která by si nevzala nic průsvitného, a Jarmila s Milenou ve svých volnějších věcech, poukazují na existenci studu. Tento stud jim brání, aby se oblékaly nějak nepřiměřeně nebo svůdně⁸ a zdůrazňovaly své tělesné linie narozdíl od Jolany, Květy a Valérie.

Valérie svádí svým krátkým tričkem. Svádění jako takové hraje v oblékání důležitou roli - šaty na ramínka, krátké tričko, dlouhá sukně z města. A v jejím šatníku rozhodně není místo pro takové ohavnosti, jako jsou hnědé kalhoty. Do pojmu sesterství zapadá její výrok o *bláznivém zvonáčovém dni*“, který proměnil skupinu dívek v Amazonky (příliš mnoho sester pohromadě), které chtějí mít *od kluků pokoj, ale zároveň je provokovat*. Díky tomu, že jich je více, jsou těžko napadnutelné a to jim dodává sebejistotu k útokům.

Rodiče a děti

MR: „*S vašima máš podobnej vkus nebo...*“

Stázka: „*S taťkou jak co...Ale spíš mám s mamkou jak co...Třeba, když mám boty na podpatku, tak už se jí to nelíbí, že prostě, že bych v tom neuměla chodit...Já jsem ji pak přemluvila, ale nelíběj se jí.*“

MR: „*Takže v tom oblečení si říkala, že máte podobný vkus, takže to není velkej problém, když chceš nějakou novou věc?*“

Stázka: „*No, když to není moc drahý, tak ne.*“

MR: „*S kým nejraději tráviš čas?*“

Milena: „*S tátou.*“

MR: „*Z kamarádů?*“

Milena: „*S Jarmilou.*“

Milena se s tátou dívá na druhou světovou a o tátovi říká: „*Táta to ještě dovede pochopit, co chci nosit a mámě, tý by se asi nejvíc líbilo, kdybych nosila nabíraný sukýnky a mně se to moc nelíbí...*“

⁷ Na otázku, kde by chtěla žít, zda na venkově či ve městě odpovídá: „*Asi tady, protože tady je pěkná krajina, ve městě se nedá chodit ven, nejsou tam louky, kde by se dalo řídit.*“

⁸ Mileně stud brání v seberealizaci: chce se učit hrát na kytaru, ráda zpívá, ale stydí se.

MR: „Máš třeba s rodičema podobnej vkus?“

Květa: „Moc ne. Vždycky si vezmu nějaký šaty, který se mamce moc nelíběj. Asi máme jinej vkus.“

MR: „A v čem se liší?“

Květa: „Skoro v ničem...“ (Pak podává výčet, *mámě se nelíběj americký filmy, tátovi se líbí hokej...*)

Valerii otec kontroluje, jak chodí do školy učesaná. Těší se k babičce do Trutnova, u ní si může dělat co chce a navíc jí babička koupí dlouhou sukni.

Vybírání oblečení

MR: „Jak vybíráš s vašima oblečení?“

Jolana: „No, když se to líbí mně i mamce, tak to koupíme, když se to nelíbí mamce, tak ne.“

MR: „Nedaří se jí nijak přemluvit?“

Jolana: „No moc ne. Ale my se skoro s mamkou shodneme.“

Jarmila se v podstatě s mámou vždycky dohodne, může dojít k drobné hádce, ale máma jí spíš koupí, co chce. Když chce něco zvláštního, tak si na to musí přidat. Ted' ale zvláštní přání nemá.

Milena: „Mamka chce, když mi něco přiveze nebo když něco vybíráme, tak chce, abych jí řekla rovnou, že se mi to nelíbí, aby mi to nekupovala a já bych to potom nenosila a když se mi něco nelíbí nebo mi to mamka stejně koupí a myslí si, že to budu nosit a je to zahrabaný mezi šatama.“

MR: „Máš takovejch zahrabanejch věcí hodně?“

Milena: „Ani moc ne. Ted'ka ne. Třeba jenom nějaký ty květovaný kraťasi a takový.“

MR: „No, když jdete kupovat oblečení a mamce se něco nelíbí a tobě jo, nebo obráceně, jak to probíhá, potom, když tobě se to zas líbí?“

Květa: „Tak většinou vyhraju, mamku přemluvím, že se to na mě hodí, že to frčí, většinou ji přemluvím.“

MR: „A když se mamce něco líbí a tobě ne, stává se to?“

Květa: „Někdy jo, ted' jsem taky nechtěla takový šaty a mně je koupila a pak časem se mi taky začaly líbit.“

MR: „A je taková věc, kterou ti mamka koupila a vůbec se ti nelíbí třeba?“

Květa: „Zatím ne, zatím, skoro všechno nosím. Někdy kraťasy tam byly, v těch vypadám hrozně, tak ty se mi nelíbili, mamka říkala, že mi slušej. Tady volný a už úzký, ty se mi nelíbili, takový červený.“

Valérie: „No máma prostě mě změří a pak to koupí.“

MR: „Jo, takže si s ní nevybíráš?“

Valérie: „Ne, akorát boty, protože to většinou mi koupí špatný číslo.“

MR: „A jak to teda, co když přinese něco, co se ti nelíbí, stává se to?“

Valérie: „Jo skoro pořád. No poslední dobou hodně.“

MR: „A co potom děláš, s těma věcmi, který se ti nelíbí?“

Valérie: „No, nenosím je.“

MR: „A co nosíš.“

Valérie: „No, to co se ještě dá. Kdyžtak zkombinuju ještě něco výstředního.“

MR: „A kde ty výstřední věci bereš?“

Valérie: „Vždycky tam je nějaký štus sukni, který zkombinuju do sebe.“

MR: „To máš nějaký starý sukne, nebo si je vyrábíš?“

Valérie: „No jednou jsem si zkoušela ušít triko.“

S tím, co jí vybírá máma za oblečení projevuje nespokojenost:

„Ale když si něco ona koupí, tak to se zas líbí mně.“

A co provádí se šatníkem své mámy:

„Já si to většinou sbalím k babičce a řeknu jí, že jsem to vzala omylem.“

Při otázce, podle čeho a koho se v módě a oblékání řídí, Valérie zcela ignorovala jednu z nejpodstatnějších vlastností módy, a to pomíjivost v čase. Valérie tvrdí, že vzorem v oblékání jí jsou sestřenky z Trutnova, které viděla naposledy před sedmi lety.

MR: „A jak se podle nich můžeš řídit?“

Valérie: „No my jsme se fotily, vždycky jsme si vzaly foťáky.“

Na můj argument, že se móda časem mění říká: „No, když se to zvětší třeba o dvě čísla a tady se to prodlouží o půl metru, tak se to dá nosit.“

...

MR: „Ty jakoby s mámou máš problémy s oblečením, ale líběj se vám stejný věci, tak z čeho ty problémy jsou?“

Valérie: „Když to máma koupí mě, tak se jí to zdá drahý, když to koupí sobě, tak se jí to zdá levný.“

Jolana, Jarmila ani Milena nejsou se svými rodiči v žádném zásadnějším konfliktu, co se týče odívání. Rozhodnutí, co se koupí, jsou založena na vzájemné dohodě. Milenina maminka, by si sice přála mít „nastrojenou holčičku“, ale k ničemu ji nenutí, naopak se jí ptá, aby jí nekoupila něco, co nechce.

Stázce se podařilo přemluvit mámu, aby jí koupila boty na podpatku. Z její výpovědi cítíme napětí, ví, že má něco, co není úplně v souladu s přáním rodičů.

Květa svoje boje vyhrává a pokud se mohu spolehnout na její slova, odvážím si říci, že je rozmazlená a odtud pramení její marnivost. V podstatě vždy dosáhne toho, co chce. Sice má zboží i od Vietnamců, takže neznačkové, ale má i šaty i boty na podpatku, které si přeje. Dokáže svou mámu přesvědčit, že vytoužená věc, která *frčí*, se na ni *hodí*. Tím ji můžeme zařadit mezi „módedámy“, jak je vymezila Katka. To, že je „módedáma“, nijak neposiluje její postavení ve skupině dívek, přestože právě o to usiluje. Chce být stejně žáducí a *hezká jako Jolana*, které se boty na vysokém podpatku ani věci od Vietnamců nelíbí.

Zdá se, že Katčina vděčnost matce, že jí zabránila oblékat se do věcí nepřiměřených jejímu věku, je oprávněná. Z výše uvedených výroků je možné dedukovat, že podíl rodičů na sociální úspěšnosti jejich dítěte je významný. Tím, že nedovolí svým dětem nosit nepřiměřené věci jejich věku, pěstují jejich vkus, schopnost vybírat si vhodné věci. Určitou roli zde samozřejmě hraje i finanční zázemí rodičů, ale z výpovědí „úspěšnějších“ žákyň se zdá, že jejich touha po „moderních věcech“ není přemrštěná a je v podstatě v souladu s představami rodičů. A dívky pravděpodobně vědí, co si mohou dovolit, co mohou dostat k různým výročím a na co si musí nějakou formou přispívat (našetřené kapesné, domácí práce apod.).

Posledním případem je Valérie, která žije s rodiči v naprostém konfliktu, prohrává, a o to více chce prosadit svou, ale oblečení jí vybírá máma, která si pro sebe (podle Valérie) pořizuje pěkné věci, ale aby něco podobného koupila Valérii, to se jí zdá příliš drahé. Valérie se tudíž uchyluje k tomu, že si bez dovolení bere máminy věci jakoby omylem. Jediné, co vybírá společně s mámou jsou boty, u nich je totiž těžké odhadnout velikost. (Snad právě proto jsou boty pro většinu dívek tak důležitou součástí oblečení: těžko mohou být vybírány bez jejich účasti.) Před odchodem do školy otec kontroluje, jak je Valérie učesaná,

aby nebyla příliš výstřední. To je však to, po čem Valérie touží. Být výstřední, upoutávat pozornost, chce provokovat kluky, proto vstupuje do boje s matkou o oblečení, které se jí líbí více než její vlastní.

Rozhovor s Valérií byl nabytý energií, emocemi, silnými výrazy, ale také mnoha faktickými prapodivnostmi, nejasnostmi, které mě nutí domnívat se, že se často oddává dennímu snění, kterému částečně věří. Také mi není zcela jasné její postavení mezi „místními“, pravděpodobně není stálé. Ve stabilitě jejího postavení hraje určitou roli i to, že nebydlí přímo ve střediskové obci. Narozdíl od spolužaček je orientována směrem k městu, na Trutnov, kde žije její babička, která jí víc povolí a koupí jí dlouhou sukni, a kde žije její „láska“.

Zaměstnání a zájmy

MR: „*Máš nějakou představu, co bys chtěla v budoucnu dělat?*“

Jolana: „*Já bych chtěla být servírkou, už mě to jednou chytlo.*“

MR: „*Pomáháš tachle už rodičům v práci?*“

Jolana: „*No, jo, ale jako spíš v kuchyni dělat saláty.*“

MR: „*Dostáváš za to aspoň něco?*“

Jolana: „*Ne, zdarma.*“ Rodiče jsou rádi, že chce pokračovat v jejich práci, v místní restauraci a hotelu.

Stázka ještě neví, ale asi chce být kosmetičkou. (Celkově mezi dívkami oblíbený obor, na kosmetičku se dostala Vanda.) Milena chce jít na „hotelovku“ nebo kosmetičku, rodiče by si přáli, aby šla na gymnázium.

Květa: „*Kdybych byla ještě hubenější, tak bych možná chtěla být tou servírkou.*“

Na můj argument, že servírka nemusí být hubená odpovídá:

„*Chtěla bych být modelka, na to musí být hubená postava, na to se chce dostat jedna kámoška Valérie, ta tím žije.*“

Ovšem, trochu by se jí líbilo v Praze, přestože zde na vesnici je pěkná krajina a na moji otázku: „*A co tě láká na tý Praze?*“

„*Jsou tam různé památky, abysme se chodili koukat. Mě se líbí, jak tam je Vltava, jak tam protejká, všelijaké památky, všelijakejch obchodů, cukrářství různý, všechno možný tam je.*“

MR: „*Co bys chtěla dělat?*“

Valérie: „*Bejt u koní a dělat modelku.*“

MR: „*Myslíš, že se to k sobě hodí?*“

Valérie: „*Moc ne. ale zkombinovat se to dá.*“

Na otázku, co pro to dělá, aby se stala modelkou Valérie odpovídá:

„*Zkousím to chození, protože když jsem minule chodila, tak jsem upadla a zvrtila jsem si kotníky oba.*“

MR: „*Jak zkoušíš to chození, teda?*“

Valérie: „*Normálně se promenáduju po celým bytě.*“

MR: „*To má maminka asi radost.*“

Valérie: „*Ne, já to dělám pouze, když není doma. Ona říká totiž: Nenatrášej se furt tak.*“

...

MR: „*Ty říkáš, že chceš být modelkou, pečuješ nějak o postavu, abys měla?*“

Valérie: „*No běhám, cvičím, jogurty jím, tyhlety s tou dření. Bílej jogurt a pak teprve tu dřeň.*“ (Marnivá hra na modelku z reklamy. A podobné mlsounství jako u Květy, i když „zdravějšího“ ražení.)

Rodiče by si přály, aby vystudovala školu a stala se právníčkou nebo doktorkou. Doktorkou být nechce, protože nesnáší pohled na krev, a právníčkou, protože *by celej den seděla v práci a neměla by čas na rodinu.*“

MR: „*A modelka taky moc času nemá.*“

Valérie: „*No jo, ale furt musí chodit upraveně, což se mi líbí, furt učesaně, připraveně, že zavolá.*“ Pokud to nevyjde, bude pracovat u koní v Lužanech.

Volba Jolany, stát se servírkou a pokračovat ve šlépějích svých rodičů, dokresluje její portrét jako osoby žijící klidným a vyrovnaným životem. Je to dané i její nesdílností během rozhovoru. Nicméně její postavení je silné a pro ni samotnou nekonfliktní.

Jarmila, Milena a Stázka o povolání příliš neuvažovaly. Jarmilina obchodní škola také koresponduje s povoláním matky - obchodnice. Na Milenu rodiče kladou trochu větší požadavky než ona na sebe. Raději by se věnovala praktickému studiu než teoretickému na gymnáziu. Stázka chce být kosmetičkou, což je poměrně častá volba, v této době zpopularizovaná díky Vandě.

Květa způsobem výběru svého povolání dokresluje obraz své osoby jako marnivé bytosti, která nežije svým vlastním životem, ale podle obrazů, které jí předkládají druzí. Z jejích slov vyplývá, že chce být hlavně *hubená* (přesto si šetří peníze na sladkosti a líbí se jí, že jsou v Praze cukrárny) a když bude *hubená, půjde na servírku* (tou chce být její vzor Jolana) nebo by se chtěla stát *modelkou, tím žije její kamarádka Valérie.*

Vanda je ve výběru povolání se svými rodiči zcela v rozporu. Když není nikdo doma, tak si zkouší chůzi modelek, *promenáduje se a natrásá*, dbá o svoji postavu, aby mohla čekat až „*zavolá*“ (princ, manažer). Když jí to nevyjde, bude se věnovat své „*druhé lásce*“, a tou jsou koně. Rodiče by si přáli, aby měla vysokoškolské vzdělání.

Koně a Valérie

V šesté třídě se holky zajímají o koně, dokonce, jak bylo uvedeno výše, jejich zájem je spojuje.

Jarmila mluví o svém volném čase: „*Jezdím na kole, na koni někdy.*“

MR: „*Kam chodíš jezdit na koni?*“

Jarmila: „*Byla jsem v Lužanech o prázdninách. A pak jsem byla u kamarádky.*“

MR: „*O nějaký zvířata se staráš?*“

Jolana: „*No, o koně, jezdím ke strejdovi, on trénuje ve Vrchlabí.*“

MR: „*Jak často tam jezdíš?*“

Jolana: „*Asi každých čtrnáct dní.*“

...

MR: „*Je něco takovýho, co bys chtěla mít, po čem toužíš a co nemáš?*“

Jolana: „*KONĚ.*“

MR: „*A to bys stejně neměla kam dát.*“

Jolana: „*No právě, ale chtěla bych ho mít...*“

MR: „*Myslíš, že se pro to dá něco dělat?*“

Jolana: „*No tak až vyrostu, tak mi ho prej koupí.*“

Milena chce jet do Lužan na tábor, kde jsou koně Stázka byla na táboře (nevím, zda v Lužanech), ale rozhodně na žádný nepojede, protože tam je rozcvička.

MR: „*Ty koně máte společný?*“

Valérie: „*Nejvíc já... Když mám písemku, tak jdu nejdřív řídit koně a pak se teprve učím, ono to jde rychleji do lebky.*“

Valérie: „*Nejhorší je na Benovi cválat. On mně stoupl na nohu, Jurášek třikrát těžší než Ben, udál křup, křup...*“

MR: „*A dobrý...*“

Valérie: „*Jo, po dvou minutách jsem již nic necejtila potom...*“

MR: „*S vašima, co vaši říkaj o tvejch zájmech?*“

Valérie: „*Táta říká, že jsem s tím úplně nenormální a ostatní říkaj, že jsem švihlejší než Jolana.*“

MR: „*Jolana je něčím švihlá?*“

Valérie: „*Ona jde a tachle hází rukama. Tohle dělám já doma. Jako je v tý reklamě na sprajt. Ššššš...*“

MR: „*A Jolana to dělá podle toho nebo jen tak?*“

Valérie: „*Ne jen tak. Vona běží ze schodů a furt mává rukama kruhy.*“

Valérie: „*No většinou je máma naštvaná, že doma nic nedělám, že furt lítám do toho Žalu.*“ (Rozuměj na koně.)

MR: „*Chce mamka, aby ses učila, abys dělala ještě něco jinýho, aby ses učila?*“

Valérie: „*No to je něco příšernýho, jak já se mám učit, když se neprojedu na koni. To do sebe můžu hustit čtyři hodiny a dostanu pětku. To když se projedu na koni, pak se jdu učit, stačí jenom dvakrát přečíst a dostanu jedničku.*“

MR: „*Jo?*“

Valérie: „*A mámu to nezajímá, prej je to tím, že jedno je kratší a jedno delší.*“

Jolana, stejně jako Valérie, touží po tom vlastnit *KONĚ*. Ale narozdíl od Valérie se její touha vešla do jediného vzdechu a čeká, až dospěje, a bude moci mít koně vlastního. Zatím dojíždí pravidelně ke strýci. Další dívky z „koňské“ party občas jezdí na koni. Narozdíl od „pražských“ obdivovatelek koní svůj zájem uvádějí do praxe.

Valérie je opravdu koňmi posedlá nejvíce, první polovinu rozhovoru nemluvila o ničem jiném, než jak šetří na koně a že je to v podstatě hotová věc, že ho bude mít, že budou přikupovat louku atd. Osobně se mi zdá její sen nereálný, protože Valérie počítala, že koupí jednoho z koňů, na kterém jezdí. Ale jak mi je známo, vlastníci se nechystají žádného z koňů prodat.

Valérie zdůrazňuje, že je ve svém zájmu švihlejší než „světová“ Jolana. V této oblasti ji předhání a pravděpodobně by ji chtěla předhonit i v jiných oblastech společenského života. Jolana však v místní lokalitě úspěšně dominuje a tak se Valérie snaží realizovat ve městě, v prostoru, ze kterého Jolana odešla.

Ve volném čase se tedy Valérie buď doma *promenáduje* nebo, když je doma matka, utíká z domu jezdit na koni. Prostředníkem, který ji pomáhá opustit domov, je kůň. V okamžiku, kdy jezdí na koni, je zcela samostatná. Jejím partnerem se stává kůň, silná bytost, kterou je obtížné ovládnout. (Občas jí šlápne na nohu.) V tomto kontextu je zcela jasné, proč Valérie nenosí hnědé kalhoty, ve kterých má pocit, jakoby se *vyválela v hlíně*. Připomínají pád z koně, prohru, neschopnost, selhání a to jaksi není žádoucí.

Vlastnictví koně se Valérie snaží dosáhnout šetřením peněz, které dává svému otci, a naléhá na něj, aby jí koně pořídil. Její snaha je zatím marná. Valérie, ale bez koně nemůže žít. Kůň ji přináší nezávislost na rodičích, na matce, se kterou neustále bojuje. Tento kůň podmiňuje její další úspěchy v učení, díky němu jí to lépe *leze do lebký*. Toto zalíbení, láska ke koním, je jednou z forem hledání rovnocenného partnera, nezávislosti na rodičích, stejně jako je tomu v případě „sesterství“ a „první lásky.“

SHRnutí

Tento text potvrzuje několik všeobecných vlastností módy: časovost, zakotvení v přítomnosti, pomíjivost, touhu po vyniknutí i uniformitě, způsob šíření od elity k širším vrstvám apod.

Důležitým vztahem, který se v tomto období objevil je „sesterství“, vzájemné připodobňování se, vztah, který přináší osamostatnění, ale ještě není plnou emancipací na původní rodině, která je spojena se založením vlastní rodiny. Toto „sesterství“ vytváří pocit sounáležitosti se ženskou skupinou a tak pomáhá upevnit ženskou identitu. Jedním z cílů tohoto vztahu je také provokovat okolí, především příslušníky opačného pohlaví.

Úkolem dalšího zkoumání je zaměření se na vztah oblečení a těla: volnost versus upjatost, v závislosti na tělesných partiích a sociálním prostředí, v kterém se daná aktérka pohybuje. V každé třídě se určitý typ dívek intenzivně zajímá o koně. Tento zájem má různé formy - sbírání obrázků, ježdění na tábory s koňmi, spřádání snů apod. Bylo by zajímavé se v dalším bádání na fenomén koně více zaměřit.

LITERATURA

Laver, J.: Modesty in Dress, London, Heinmann 1969.

PSŠE: Čtvrtá třída. PedF UK Praha 1999.

Rubinstein, R.P.: Dress Codes, Boulder, Westview Press 1995.